

Ελληνική Δημοκρατία
Εθνική Επιτροπή
Βιοηθικής & Τεχνοηθικής

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ

2020 - 2021

Αθήνα, Ιούνιος 2021

ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ & ΤΕΧΝΟΗΘΙΚΗΣ

Νεοφύτου Βάμβα 6, Τ.Κ. 10674, Αθήνα

Τηλ.: 210-8847700, Φαξ: 210-8847701

E-mail: secretariat@bioethics.gr, url: www.bioethics.gr

Πρόλογος

Η Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής & Τεχνοηθικής (ΕΕΒ&Τ) δημιουργήθηκε σε μια κρίσιμη στιγμή, εν μέσω μιας επικίνδυνης πανδημίας, με πολυδιάστατες βιοηθικές και τεχνοηθικές προκλήσεις μπροστά μας και με πολλές από τις ελπίδες μας να εναποτίθενται στη σύγκλιση των βιοεπιστημών και της τεχνολογίας.

Στο πλαίσιο αυτό, καλούμαστε να προβληματιστούμε και να γνωμοδοτήσουμε επί δύσκολων και πολύπλοκων θεμάτων για τα οποία δεν υπάρχουν εύκολες απαντήσεις. Ο ρόλος της Επιτροπής είναι να συμβάλλει στη συλλογική μας σκέψη, και τελικά στον τρόπο με τον οποίο θα ανταποκριθεί η Ελληνική κοινωνία στις παρούσες προκλήσεις αλλά και στο πώς θα προετοιμαστεί για τις μελλοντικές.

Είναι σημαντικό να αναδειχθούν και να προστατευθούν μέσα από το έργο της Επιτροπής οι αξίες που διασφαλίζουν την ανθρώπινη ευημερία και κοινωνική πρόοδο, αλλά και να ενισχυθεί η συμμετοχή της ηθικής σε κρίσιμες για τη χώρα και την ανθρωπότητα αποφάσεις. Η ηθική με αυτή την έννοια θεωρείται μια σωτήρια πυξίδα για υπεύθυνη και ουσιαστική πρόοδο. Άλλωστε, στόχος της βιοηθικής δεν είναι η δημιουργία εμποδίων στην επιστημονική και τεχνολογική καινοτομία, αλλά η επισήμανση κινδύνων και η χαρτογράφηση επιλογών μέσα από αναλυτική σκέψη και ειλικρινή διαβούλευση.

Πιο συγκεκριμένα τρεις είναι οι στόχοι που έχουμε θέσει στην Επιτροπή: Ο συμβουλευτικός ρόλος της προς την Πολιτεία σε ερωτήματα που αυτή θέτει, η διεύρυνση του δημοσίου διαλόγου σε θέματα βιοηθικής και τεχνοηθικής και, τέλος, η εξωτερική των προβληματισμών και συζητήσεων που διεξάγονται στον ελληνικό χώρο της βιοηθικής, πέρα από τα ελληνικά σύνορα. Όλοι μας στην Επιτροπή ευελπιστούμε η Ελλάδα να ενισχύσει τη διεθνή συμβολή στις διεθνείς πρωτοβουλίες για τη διεθνή διακυβέρνηση και τη γενικότερη πορεία της τεχνολογίας και της επιστήμης.

Η παρούσα έκθεση συμπεριλαμβάνει τις εκτενείς δραστηριότητες της προκατόχου Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής στην περίοδο 2020-2021, και τις πρώτες δραστηριότητες της νεοσύστατης ΕΕΒ&Τ από τον Μάιο του 2021. Συμβολίζει τη γέφυρα που συνδέει το σημαντικό έργο που εκπόνησε η πρώτη με το δυναμικό ξεκίνημα της ΕΕΒ&Τ.

Έφη Βαγενά
Καθηγήτρια Βιοηθικής-ETH Zurich
Πρόεδρος Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής & Τεχνοηθικής

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ

2020 – 2021

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Πεπραγμένα.....	4
A. Γενικά.....	4
1. Αρμοδιότητες.....	4
2. Σύνοψη.....	5
3. Στελέχωση.....	6
B. Δραστηριότητα.....	6
1. Κείμενα της Επιτροπής.....	6
A. Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής.....	7
B. Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής.....	9
2. Κυριότερες συνεργασίες και εκπροσωπήσεις.....	11
A. Εκπροσώπηση της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής.....	11
B. Εκπροσώπηση της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής και Τεχνοηθικής.....	12
3. Παρουσία στα ΜΜΕ.....	12
A. Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής.....	12
B. Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής & Τεχνοηθικής.....	13
4. Επιστημονικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες.....	13
II. Τρέχουσες εξελίξεις.....	16
A. Επιστημονική επικαιρότητα.....	16
1. Πανδημία COVID-19.....	16
2. Τα πρώτα ολοκληρωμένα μοντέλα ανθρώπινων εμβρύων.....	17
B. Θεσμικά ζητήματα.....	19
1. Διεθνής επικαιρότητα.....	19
2. Ελληνική θεσμική επικαιρότητα.....	25
III. Προγραμματισμός.....	26
A. Θεσμικές προτεραιότητες.....	26
B. Δράσεις της Επιτροπής.....	26

ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ & ΤΕΧΝΟΗΘΙΚΗΣ

ΕΚΘΕΣΗ

2020 - 2021

I. Πεπραγμένα

Η παρούσα έκθεση καλύπτει την δράση της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής & Τεχνοηθικής (ΕΕΒΤ) για το διάστημα Ιουλίου 2020 - Ιουνίου 2021. Έως τη συγκρότηση της ΕΕΒΤ (15/4/2021), η έκθεση καλύπτει τη δράση του προκάτοχου σώματος της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής (προεδρία Ε. Ρεθυμιωτάκη).

A. Γενικά

1. Αρμοδιότητες

Η Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής & Τεχνοηθικής (ΕΕΒΤ), διάδοχο σώμα της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής, ασκεί αποκλειστικά συμβουλευτικές αρμοδιότητες, απευθυνόμενη, είτε με δική της πρωτοβουλία είτε εφόσον της ζητηθεί, προς οποιοδήποτε όργανο της Πολιτείας.

Αποστολή της είναι η ανάδειξη της στενής σύνδεσης των εφαρμογών της τεχνολογίας με τις σύγχρονες κοινωνικές αξίες. Αναγκαία στοιχεία αυτής της αποστολής είναι τόσο η έγκυρη ενημέρωση των πολιτών, όσο και η κατάλληλη υποστήριξη των συναφών κρατικών πολιτικών.

Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή παρακολουθεί και επεξεργάζεται τα

ηθικά, κοινωνικά και νομικά ζητήματα που προκύπτουν με εντεινόμενο ρυθμό από τη διαρκή εξέλιξη των επιστημών, εκδίδοντας σχετικές Γνώμες. Συνεργάζεται, επίσης, με αρμόδιους φορείς στη χώρα μας και διατυπώνει προτάσεις για τη θέσπιση νομοθεσίας ή τη λήψη άλλων μέτρων πολιτικής από την πλευρά της Πολιτείας.

Η Επιτροπή επικοινωνεί σε διεθνές επίπεδο με τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διεθνείς οργανισμούς, ομόλογές της επιτροπές κ.λπ., μεριμνώντας για την ενεργό συμμετοχή της χώρας μας στον προβληματισμό και στη λήψη αποφάσεων στα διεθνή fora.

Εξασφαλίζει, εξ άλλου, με κάθε ενημέρωση για τις εξελίξεις που αφορούν το αντικείμενό της στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Η Επιτροπή, τέλος, έχει την αρμοδιότητα του συντονισμού των επιμέρους κρατικών επιτροπών βιοηθικής της χώρας μας, που δραστηριοποιούνται σε ειδικούς

πρόσφορο τρόπο, κατάλληλη τομείς. Οι αρμοδιότητες αυτές, καθώς και οι άλλοι όροι λειτουργίας της Επιτροπής προβλέπονται στον ιδρυτικό της νόμο 4780/2021 (ΦΕΚ Α' 30). Η οικονομική και διοικητική υποστήριξη της εξασφαλίζονται από την Προεδρία της Κυβέρνησης.

2. Σύθεση

Η Επιτροπή συγκροτείται από ένδεκα (11) επιστήμονες, οι οποίοι ορίζονται με απόφαση του Πρωθυπουργού. Η σύθεσή της έχει ως εξής:

Πρόεδρος: Έφη Βαγενά, Καθηγήτρια Βιοηθικής στο Ομοσπονδιακό Ινστιτούτο Τεχνολογίας της Ζυρίχης.

Αντιπρόεδρος: Χαράλαμπος Τσέκερης, Ερευνητής στο Ινστιτούτο Ερευνών του ΕΚΚΕ.

Μέλη της Επιτροπής:

Σέργιος Θεοδωρίδης, Ομότιμος Καθηγητής Μηχανικής Μάθησης και Επεξεργασίας Δεδομένων στο Τμήμα Πληροφορικής & Τηλεπικοινωνιών του ΕΚΠΑ.

Ευάγγελος Καρκαλέτσης, Διευθυντής του Ινστιτούτου Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών, του Εθνικού Κέντρου Έρευνας Φυσικών Επιστημών «Δημόκριτος».

Κωνσταντίνος Καρπούζης, Διευθυντής Ερευνών στο Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Συστημάτων Επικοινωνιών και Υπολογιστών ΕΜΠ.

Ιωάννης Κομπατσιάρης, Ερευνητής Α' Βαθμίδας και Αν. Διευθυντής στο Ινστιτούτο Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών του Εθνικού Κέντρου Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης.

Ισμήνη Κριάρη, Καθηγήτρια Συνταγματικού Δικαίου στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Ευγενία Πρεβεδούρου, Καθηγήτρια Δημοσίου Δικαίου στη Νομική Σχολή του ΑΠΘ.

Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης, Αναπληρωτής Καθηγητής Εφαρμοσμένης Ηθικής του ΕΚΠΑ.

Δημήτριος Σκαλτσάς, Εκτελεστικός Διευθυντής της Intelligencia, τεχνολογικής εταιρείας παροχής καινοτόμων εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης για την ανάπτυξη νέων φαρμάκων.

Σταυρούλα Τσινόρεμα, Καθηγήτρια Σύγχρονης, Νεότερης Φιλοσοφίας και Βιοηθικής στο Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Όπως αναφέρθηκε στην Ετήσια Έκθεση 2019-2020, η ΕΕΒ όρισε για την περίοδο της πανδημίας του κορωνοϊού “Ομάδα Εμπειρογνομώνων COVID-19”, προς υποστήριξη των εργασιών της, ειδικά όσον αφορά την εκπόνηση Συστάσεων προς την Πολιτεία για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Ήδη, τα μέλη της Ομάδας Ι. Κριάρη και Σ. Τσινόρεμα ορίστηκαν ως μέλη στην ΕΕΒΤ και πρόκειται να αντικατασταθούν.

3. Στελέχωση

Η Επιτροπή στελεχώνεται από δύο Επιστημονικούς Συνεργάτες και τη Γραμματεία.

Οι επιστημονικοί συνεργάτες επικουρούν την Επιτροπή με προετοιμασία εισηγήσεων και με επιστημονικές έρευνες που τους αναθέτει η Επιτροπή. Επίσης οργανώνουν αρχείο κειμένων και επιστημονικών μελετών και εργάζονται για την έκδοση εντύπων, περιοδικών ή μη, που περιέχουν τις δραστηριότητες της Επιτροπής και άλλη ύλη σχετική με τη βιοηθική. Επιστημονικοί Συνεργάτες της Επιτροπής είναι ο Δρ. Νομικής **Τάκης**

Βιδάλης και η Δρ. Γενετικής **Βασιλική Μολλάκη**.

Η Γραμματεία είναι αρμόδια για την προετοιμασία των συνεδριάσεων της Επιτροπής καθώς και τη γραμματειακή υποστήριξη του Προέδρου και των μελών της. Εκτελεί επίσης διοικητικές εργασίες, ρυθμίζει την επικοινωνία με άλλες δημόσιες αρχές και φορείς καθώς και επιτροπές στην Ελλάδα και το εξωτερικό που δραστηριοποιούνται σε συναφείς τομείς. Της Γραμματείας προΐσταται η **Μαριάννα Δρακοπούλου**, Νομικός.

B. Δραστηριότητα

1. Κείμενα της Επιτροπής

Κατά την περίοδο αυτή, η Επιτροπή σε συνεργασία με την Ομάδα Εμπειρογνομώνων COVID-19 εξέδωσε τρεις Συστάσεις, σχετικές με την αντιμετώπιση ειδικών θεμάτων που προέκυψαν στην περίοδο της πανδημίας.

A. Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής

«Κλινικές δοκιμές εν μέσω της πανδημίας COVID-19»

Η Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής εξέτασε το ζήτημα της διεξαγωγής κλινικών δοκιμών (παρεμβατικών κλινικών δοκιμών) κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 στη βάση της εισήγησης της Ομάδας Εμπειρογνομόνων για τη νόσο COVID-19. Αποτέλεσμα ήταν η έκδοση της 1^{ης} από μια σειρά Συστάσεων, με θέμα «Κλινικές δοκιμές εν μέσω της πανδημίας COVID-19». Στόχος της Σύστασης αυτής ήταν να εντοπιστούν πιθανά ειδικά ζητήματα που προκύπτουν στις κλινικές δοκιμές που αφορούν στη νόσο COVID-19 και άλλες νόσους κατά την πανδημία. Εξετάστηκαν τα εξής επιμέρους ζητήματα:

- η αξιολόγηση των κλινικών δοκιμών για θεραπείες κατά της νόσου COVID-19,

- η επιλογή ασθενών ή συμμετεχόντων στις κλινικές δοκιμές,
- τα ζητήματα συναίνεσης των συμμετεχόντων,
- η χρήση εικονικού φαρμάκου (placebo),
- οι μελέτες πρόκλησης (challenge studies),
- ο διαμοιρασμός δεδομένων (data sharing),
- οι προτεραιότητες κατά το σχεδιασμό των κλινικών δοκιμών, και
- η έλλειψη πόρων (scarcity of resources) και οι επιπτώσεις της πανδημίας σε κλινικές δοκιμές που δεν αφορούν τη νόσο COVID-19.

«COVID-19 (κορωνοϊός): Ζητήματα ιχνηλάτησης κρουσμάτων και των επαφών τους»

Η Σύσταση της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής για την «ιχνηλάτηση κρουσμάτων του κορωνοϊού και των επαφών τους», βασισμένη σε εισήγηση της Ομάδας Εμπειρογνομώνων Covid-19, επισημαίνει τα ηθικοκοινωνικά ζητήματα που αφορούν την παρακολούθηση της διασποράς του ιού.

Στο κείμενό της παρουσιάζονται οι μέθοδοι ιχνηλάτησης που χρησιμοποιούνται στη χώρα μας και διεθνώς, οι οποίες βασίζονται σε εκτεταμένη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Η εφαρμογή των μεθόδων αυτών θέτει το κρίσιμο ερώτημα του πώς μπορεί να συμβιβασθεί η αναχαίτιση της εξάπλωσης της πανδημίας με την προστασία της ιδιωτικότητας των πολιτών.

Η Σύσταση εκθέτει την ισχύουσα νομοθεσία και καταλήγει σε συγκεκριμένες προτάσεις, στις οποίες επισημαίνεται ιδίως:

- Η σημασία της αναγκαίας συναίνεσης των πολιτών στην εφαρμογή οποιασδήποτε μεθόδου

ιχνηλάτησης, ως βάση της εμπιστοσύνης τους για τη διαχείριση προσωπικών τους δεδομένων.

- Η διατήρηση της μη αυτοματοποιημένης ιχνηλάτησης ως κύριας εφαρμογής, με κατ' εξαίρεση μόνο υιοθέτηση ψηφιακών εφαρμογών και υπό τον όρο της εκούσιας συμμετοχής των πολιτών.
- Η ανάγκη συγκέντρωσης όλων των δεδομένων ιχνηλάτησης υπό τον έλεγχο του ΕΟΔΥ, ως του μόνου αρμόδιου οργάνου για τη δημόσια υγεία.
- Η σημασία της θέσπισης ενιαίου νομοτεθήματος για την ιχνηλάτηση, με συγκεκριμένες εξειδικεύσεις της προστασίας της ιδιωτικότητας για την περίπτωση της πανδημίας, στο πλαίσιο που ορίζει ο GDPR.
- Η ανάγκη ανάθεσης αυξημένων αρμοδιοτήτων στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων για την παρακολούθηση και των ελέγχου του συστήματος ιχνηλάτησης.

Β. Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής

«Για την υποχρεωτικότητα του εμβολιασμού σε ορισμένες επαγγελματικές ομάδες στον χώρο της υγείας»

Η πρώτη Σύσταση της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής και Τεχνοηθικής ασχολήθηκε με το ζήτημα της δυνατότητας πρόβλεψης υποχρεωτικού εμβολιασμού των ιατρών και του νοσηλευτικού προσωπικού, καθώς και όλων όσοι στελεχώνουν δομές υγείας (δημοσίου και ιδιωτικού τομέα) ή δομές περίθαλψης ευπαθών ομάδων (ηλικιωμένων, ατόμων με χρόνιες παθήσεις ή ατόμων με αναπηρία), μετά από σχετικό ερώτημα του Πρωθυπουργού.

Λαμβάνοντας υπόψη:

- τα επιστημονικά δεδομένα και τις έως τώρα δημοσιευμένες μελέτες για τα εγκεκριμένα εμβόλια,
- τα δεδομένα εμβολιασμού για τις συγκεκριμένες επαγγελματικές ομάδες στην Ελλάδα,
- τις αρχές της αυτονομίας, της ωφέλειας και της μη-βλάβης,
- την αρχή της αναλογικότητας, και
- τη νομική διάσταση του ζητήματος, η Σύσταση προτείνει μια προσέγγιση «κλιμακούμενης πρωτοβουλίας» από την πλευρά της Πολιτείας, με τρία στάδια:

α) Προσαρμοσμένες σε κάθε επαγγελματική ομάδα (ιατροί, νοσηλευτές, εργαστηριακοί, προσωπικό μονάδων φροντίδας, κ.λπ.) εκστρατείες στοχευμένης ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης για εκούσιο εμβολιασμό, οι οποίες βασίζονται σε επιστημονικά στοιχεία

που επικαιροποιούνται συνεχώς, με προϋπόθεση την προηγούμενη κατανόηση των φόβων και των γενικότερων αντιλήψεων.

β) Μέτρα ενθάρρυνσης ή αποθάρρυνσης που θα μπορούσαν να σχεδιαστούν από την Πολιτεία σε συνεργασία με τη διοίκηση των μονάδων υγείας, όπως π.χ. διευκόλυνση του ραντεβού για τον εμβολιασμό, ελαστικότητα στο ωράριο εργασίας τις ημέρες του εμβολιασμού, προτεραιότητα στη επιλογή αδειών, ή υποχρεωτική χρήση διπλής μάσκας και εξοπλισμού ατομικής προστασίας.

γ) Πρόβλεψη υποχρεωτικότητας ως έσχατη λύση, η οποία πρέπει να έχει συγκεκριμένο χρονικό ορίζοντα και να εφαρμοσθεί μόνον εφόσον τα προηγούμενα μέτρα δεν αποφέρουν σημαντική αύξηση του ποσοστού εμβολιασμού. Η ακριβής εφαρμογή τέτοιου μέτρου αφενός πρέπει να ορίζεται με βάση το εργατικό ή το δημόσιο δίκαιο, αφετέρου απαιτεί να συνυπολογίζονται τυχόν συνέπειες στον καταμερισμό καθηκόντων και στελέχωση των δομών σε περίπτωση μη συμμόρφωσης, ώστε να αποφεύγεται η υπολειτουργία των τελευταίων ή η εργασιακή επιβάρυνση των άλλων εργαζομένων.

Η Επιτροπή επισημαίνει ότι η Σύσταση αφορά μόνο στις συγκεκριμένες επαγγελματικές

ομάδες του προσωπικού των μονάδων υγείας δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, καθώς και στο προσωπικό μονάδων περίθαλψης ευπαθών ομάδων. Τέλος η Επιτροπή τονίζει ότι, με το πέρασμα του χρόνου, η διστακτικότητα έναντι των εμβολίων κατά της COVID-19, τόσο για συγκεκριμένες επαγγελματικές

ομάδες όσο και για τον γενικό πληθυσμό, παρουσιάζει δυναμική μείωσης όπως υποδεικνύουν τα καθημερινά στοιχεία εμβολιασμού στην Ελλάδα, γεγονός που πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη στην εφαρμογή των παραπάνω επιλογών.

2. Κυριότερες συνεργασίες και εκπροσωπήσεις

A. Εκπροσώπηση της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής

Η Επιτροπή εκπροσωπήθηκε στις παρακάτω εκδηλώσεις:

9-11 Σεπτεμβρίου 2020: 13η Παγκόσμια Διάσκεψη Εθνικών Επιτροπών Βιοηθικής, που διοργανώθηκε διαδικτυακά, υπό την αιγίδα του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (WHO). Την Επιτροπή εκπροσώπησε η Επιστημονική Συνεργάτιδα Δρ. Βασιλική Μολλάκη.

18-19 Νοεμβρίου 2020: 26ο NEC Forum που διοργανώθηκε διαδικτυακά από το Εθνικό Συμβούλιο Βιοηθικής της Γερμανίας στο πλαίσιο της Προεδρίας που είχε η χώρα κατά το β' εξάμηνο του 2020, με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Την Επιτροπή εκπροσώπησε η Πρόεδρος της Επιτροπής, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ελένη Ρεθυμιωτάκη, η οποία προήδρευσε στην Συνεδρία με θεματική: "Genetic Editing".

24 Νοεμβρίου 2020: Επιστημονική εκδήλωση, "High-level Panel on Ethics of Artificial Intelligence" που διοργάνωσε διαδικτυακά η UNESCO. Την Επιτροπή εκπροσώπησε η Επιστημονική Συνεργάτιδα Δρ. Βασιλική Μολλάκη.

7-10 Δεκεμβρίου 2020: Πανελλήνιο Συνέδριο για τα Οικονομικά και τις Πολιτικές της Υγείας 2020, που διοργάνωσε (διαδικτυακά) η Ελληνική Επιστημονική Εταιρεία Οικονομίας & Πολιτικής (ΕΕΕΟΠΥ), με θέμα: «Οι διαστάσεις του δικαίου και της βιοηθικής στην πανδημία Covid-19». Την Επιτροπή εκπροσώπησε η Πρόεδρος Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ελένη Ρεθυμιωτάκη.

3-6 Φεβρουαρίου 2021: 7th HBP Summit and Open Day, που διοργάνωσε το Human Brain Project στην Αθήνα. Την Επιτροπή εκπροσώπησε η Επιστημονική Συνεργάτιδα Δρ. Βασιλική Μολλάκη με συμμετοχή στο πάνελ International Brain Initiatives.

4 Μαρτίου 2021: Εναρκτήρια εκδήλωση του Κέντρου Αριστείας Φιλοσοφικών Ερευνών του ΕΚΠΑ, με προσκεκλημένο τον Jonathan Wolff, «*Ethical Dilemmas and the COVID Crisis*». Στην εκδήλωση συμμετείχε στην Στρογγυλή Τράπεζα, η Πρόεδρος της Επιτροπής, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ελένη Ρεθυμιωτάκη.

1 Απριλίου 2021: Ανοιχτό διαδικτυακό μάθημα Βιοηθικής με θέμα «Διάθεση ιατρικών πόρων σε περιόδους ανάγκης. Το παράδειγμα των Μονάδων Εντατικής Θεραπείας» που διοργανώθηκε από το Ευρωπαϊκό Κέντρο Βιοηθικής, Τεχνοηθικής και Δικαίου του Παντείου Πανεπιστημίου. Στο μάθημα, με σχόλια, παρεμβάσεις, συμμετείχε από την Επιτροπή η Πρόεδρος της Επιτροπής Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ελένη Ρεθυμιωτάκη.

B. Εκπροσώπηση της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής και Τεχνοηθικής

19-20 Μαΐου 2021: 27th NEC Forum που διοργανώθηκε διαδικτυακά από την Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής και Βιοεπιστήμης της Πορτογαλίας στο πλαίσιο της Προεδρίας που είχε η χώρα κατά το α' εξάμηνο του 2021, με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Την Επιτροπή εκπροσώπησε ο Αναπληρωτής Καθηγητής και μέλος της Επιτροπής, Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης, ο οποίος συμμετείχε με εισήγηση με τίτλο: “Environmental ethics and the question of inter-generation justice: Its origins and ethical foundation”, ενώ συμμετείχαν στο Forum και οι: ο Αντιπρόεδρος της Επιτροπής, Χαράλαμπος Τσέκερης, η Επιστημονική Συνεργάτιδα Δρ. Βασιλική Μολλάκη, ο Επιστημονικός Συνεργάτης Δρ. Τάκης Βιδάλης και η Γραμματέας της Επιτροπής, Μαριάννα Δρακοπούλου.

15 Ιουνίου 2021: Ημερίδα της Κίνησης Πολιτών για μια Ανοικτή Κοινωνία, με θέμα: «Η ψηφιοποίηση της εργασίας και οι συνέπειές της». Στην ημερίδα συμμετείχε ο Αντιπρόεδρος κ. Χαράλαμπος Τσέκερης με εισήγηση με τίτλο «Ηθικά ζητήματα που προκύπτουν από την ψηφιοποίηση της εργασίας και την εφαρμογή νέων τεχνολογιών».

3. Παρουσία στα MME

A. Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής

Νοέμβριος 2020: Διαδικτυακή συνέντευξη της Προέδρου της Επιτροπής, Αναπληρώτριας Καθηγήτριας Ελένης Ρεθυμιωτάκη που διοργανώθηκε από την ερευνητική ομάδα του London School of Economics and Political Science-Department LSE Health αναφορικά με την Μελέτη Ανασκόπησης του Εθνικού Συστήματος Μεταμοσχεύσεων και Δωρεάς Οργάνων που διενεργήθηκε υπό την αιγίδα του Ιδρύματος Ωνάση.

14 Μαρτίου 2021: Συνέντευξη του Ομότιμου Καθηγητή Χαράλαμπου Σαββάκη, μέλους της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής, στην ενημερωτική ραδιοφωνική εκπομπή “Έτσι κι αλλιώς” της ΕΡΤ, με θέμα τις τελευταίες εξελίξεις στον τομέα της κλωνοποίησης με αφορμή τη συμπλήρωση 25 ετών από την κλωνοποίηση της Ντόλυ.

Β. Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής & Τεχνοηθικής

17 Απριλίου 2021: Συνέντευξη της Επιστημονικής Συνεργάτιδας Βασιλικής Μολλάκη στη δημοσιογράφο Κατερίνα Χριστοφιλίδου στο κεντρικό Δελτίο Ειδήσεων της ΕΡΤ1, με θέμα τη «Δημιουργία χιμαιρικού εμβρύου πιθήκου-ανθρώπου».

14 Μαΐου 2021: Δημόσια συζήτηση στο πλαίσιο του Delphi Economic Forum 2021. Στην ειδική συνεδρία με τίτλο: «Technology, Ethics and the Future of Humanity», συμμετείχαν η Πρόεδρος Καθηγήτρια Έφη Βαγενά και το μέλος της Επιτροπής, ο Ομότιμος Καθηγητής Σέργιος Θεοδωρίδης, ενώ τη συζήτηση συντόνισε ο Αντιπρόεδρος Χαράλαμπος Τσέκερης.

19 Μαΐου 2021: Συνέντευξη του Αντιπροέδρου Χαράλαμπου Τσέκερη (από κοινού με τον Γενικό Γραμματέα Επικοινωνίας Γιάννη Μαστρογεωργίου) στη δημοσιογράφο Βίκυ Φλέσσα, στο πλαίσιο της εκπομπής της «ΣΤΑ ΑΚΡΑ» στην ΕΡΤ2. Η δημοσιογράφος έθεσε μια σειρά ερωτημάτων περί τεχνοηθικής στον Αντιπρόεδρο, σε σύνδεση με τις τρέχουσες ευρωπαϊκές και διεθνείς εξελίξεις (ολόκληρη η συνέντευξη τηρείται και είναι διαθέσιμη στο ψηφιακό αρχείο της ertflix).

4. Επιστημονικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες

α) Πανελλήνιος διαγωνισμός «Η δική μου Βιοηθική»

Η Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής και το Εργαστήριο Μελέτης Ιατρικού Δικαίου και Βιοηθικής της Νομικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου

Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ) διοργάνωσαν τον Οκτώβριο πανελλήνιο διαγωνισμό για μαθητές Λυκείων, δημόσιων και ιδιωτικών, με αντικείμενο τη Βιοηθική.

Ήδη από το 2011, η ΕΕΒ πραγματοποιεί σειρά ενημερωτικών

εκδηλώσεων που απευθύνονται σε μαθητές, με στόχο την ενθάρρυνση του προβληματισμού για θέματα Βιοηθικής μέσα στην τάξη. Στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας, το 2016, εκπονήθηκε ένα βοήθημα (ηλεκτρονικό βιβλίο) για τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές, με στόχο τη συνοπτική παρουσίαση της βασικής θεματολογίας της Βιοηθικής.

Στο διαγωνισμό συμμετείχαν περίπου 50 Λύκεια της Χώρας, με ομάδες 3-5 μαθητών, που ανέλαβαν να εκπονήσουν εργασία ή δρώμενο για θέμα Βιοηθικής της επιλογής τους. Οι παρουσιάσεις χαρακτηρίστηκαν από μεγάλη ποικιλία έκφρασης (power point, δραματοποιημένη παρουσίαση σε video, θεατρικό παιχνίδι, αγώνες ρητορικής poster, κ.λπ.). Λόγω του καθεστώτος καραντίνας, η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε εξ ολοκλήρου online και προβλήθηκε στο ευρύ κοινό με εφαρμογή live streaming (παρακολούθηση άνω των 2000 επισκεπτών).

Οι καλύτερες παρουσιάσεις τιμήθηκαν με ειδικό έπαινο και αναμνηστική πλακέτα.

β) Το εκπαιδευτικό σεμινάριο της Επιτροπής

Τον Μάιο του 2021 ολοκληρώθηκε ο 9^{ος} κύκλος του εκπαιδευτικού σεμιναρίου της Επιτροπής, σε συνεργασία με το Εργαστήριο Ιατρικού Δικαίου και Βιοηθικής της Νομικής Σχολής του ΑΠΘ.

Ο κύκλος αυτός πραγματοποιήθηκε εξ ολοκλήρου εξ αποστάσεως (distance learning) λόγω των μέτρων

για την αντιμετώπιση της πανδημίας. Αυτό δεν εμπόδισε πάντως τη συμμετοχή των ενδιαφερομένων (άνω των 90), καθώς και εισηγητών από την Ελλάδα ή το εξωτερικό.

Οι συμμετέχοντες στο σεμινάριο κλήθηκαν να αναλάβουν εργασίες σε θέματα της επιλογής τους, τις οποίες παρουσίασαν στο τέλος της χρονιάς. Το σεμινάριο χορηγεί βεβαιώσεις παρακολούθησης και διδακτικές μονάδες.

γ) Πρακτική Άσκηση Φοιτητών και νέων Επιστημόνων

Και κατά το έτος που πέρασε, το πρόγραμμα πρακτικής άσκησης φοιτητών και νέων επιστημόνων στην Επιτροπή εξακολούθησε με ιδιαίτερη επιτυχία. Απασχολούνται, στο πλαίσió του, τρεις ασκούμενοι στα γραφεία της Επιτροπής και περισσότεροι εξ αποστάσεως (από περιοχές εκτός Αθηνών), επί ένα τρίμηνο κατά μέσον όρο. Πολλοί από αυτούς συνεχίζουν μεταπτυχιακές σπουδές στη βιοηθική, στη χώρα μας ή στο εξωτερικό.

Στο πρόγραμμα της πρακτικής άσκησης συμμετείχαν εξ αποστάσεως και ξένοι φοιτητές Νομικής με τη συνεργασία της European Legal Students Association (ELSA), από τη Γαλλία, την Ιταλία, τη Μ. Βρετανία, την Τουρκία, τη Ρουμανία, την Τσεχία και την Πορτογαλία.

δ) Το ηλεκτρονικό περιοδικό της ΕΕΒ

Κατά το έτος που πέρασε, κυκλοφόρησαν δύο τεύχη του ηλεκτρονικού περιοδικού «Bioethica».

Πρόκειται για το πρώτο εξειδικευμένο στη βιοηθική περιοδικό στη χώρα μας. Στην επιστημονική του επιτροπή συμμετέχουν άνω των 40 γνωστοί πανεπιστημιακοί και ερευνητές από

σχεδόν όλα τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και ερευνητικά κέντρα. Το περιοδικό φιλοδοξεί να προωθήσει κυρίως τη διεπιστημονική προσέγγιση και να φιλοξενήσει συμβολές νέων επιστημόνων με ενδιαφέρον για τη βιοηθική.

A. Επιστημονική επικαιρότητα

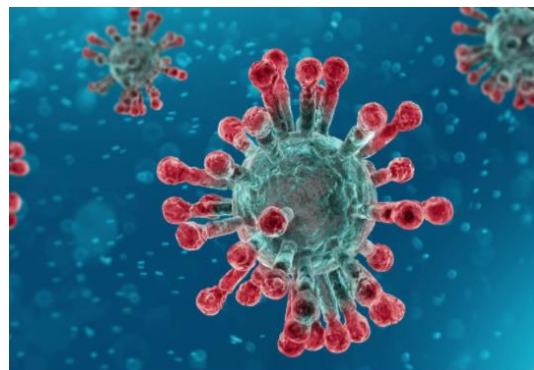
1. Πανδημία COVID-19

Η λοιμώδης νόσος COVID-19 (ιός SARS-CoV2) και η αντιμετώπισή της συνεχίζει να απασχολεί την επιστημονική κοινότητα. Σημαντική εξέλιξη στην αντιμετώπιση της πανδημίας αποτέλεσε η έγκριση τεσσάρων εμβολίων κατά της COVID-19 από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Φαρμάκων (EMA).¹ Συγκεκριμένα, έγκριση για επείγουσα χρήση έλαβαν τα εμβόλια Comirnaty (Pfizer & BioNTech's) και COVID-19 Vaccine Moderna (Moderna Therapeutics) τα οποία βασίζονται στην τεχνολογία mRNA, και τα Vaxzevria (AstraZeneca) και COVID-19 Vaccine Janssen (Johnson & Johnson) που βασίζονται στην τεχνολογία των αδενοϊών. Μετά την έγκριση των εμβολίων και ανάλογα με τη διαθεσιμότητα των σκευασμάτων ξεκίνησε άμεσα ο σταδιακός εμβολιασμός του γενικού πληθυσμού, με κάθε κράτος να θέτει συγκεκριμένα κριτήρια προτεραιοποίησης πληθυσμιακών ομάδων.

Ωστόσο, ορισμένες από τις νέες γενετικές παραλλαγές που εμφανίζει ο ιός SARS-CoV2 ανά τον κόσμο προκαλούν ανησυχία στην επιστημονική κοινότητα λόγω της ενδεχόμενης ευκολότερης μετάδοσης

ή/και βαρύτερης νόσου που μπορεί να προκαλούν. Έως σήμερα έχουν περιγραφεί γενετικές παραλλαγές που ανήκουν στην κατηγορία «παραλλαγών που προκαλούν ανησυχία» (variants of concern),² όπως η Βρετανική (B.1.1.7 ή Alpha), η Βραζιλιάνικη (P.1 ή Gamma), η Νοτιοαφρικανική (B.1.351 ή Beta) και η Ινδική (B.1.617.2 ή Delta). Σε κάθε περίπτωση διενεργούνται *in vitro* μελέτες ή ανάλυση πραγματικών δεδομένων για να προσδιοριστεί αν και κατά πόσο τα ήδη εγκεκριμένα εμβόλια παρέχουν προστασία κατά των νέων αυτών παραλλαγών.

Εν τω μεταξύ έντονο ηθικό προβληματισμό προκάλεσαν οι λεγόμενες «μελέτες πρόκλησης» (challenge studies) που αποσκοπούν στην επιτάχυνση της έρευνας για εμβόλια κατά της νόσου COVID-19.

¹ European Medicines Agency. [COVID-19 vaccines](#).

² Centers for Disease Control and Prevention. [SARS-CoV-2 Variant Classifications and Definitions](#).

Οι μελέτες αυτές περιλαμβάνουν τη σκόπιμη μόλυνση υγιών εθελοντών, κυρίως νέων, με τον ιό SARS-CoV-2 για να προσδιοριστεί το χαμηλότερο επίπεδο του ιού που απαιτείται για τη μόλυνση των υγιών, και ακολουθεί εμβολιασμός των εθελοντών με σκοπό να εκτιμηθεί η προστασία που παρέχουν τα εμβόλια. Μια πρώτη

μελέτη πρόκλησης με τον ιό SARS-CoV-2 εγκρίθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο τον Φεβρουάριο 2021 εγείροντας ηθικά ζητήματα καθώς η ασθένεια μπορεί να αποβεί θανατηφόρα, ακόμη και σε νέους, υγιείς εθελοντές, χωρίς να υπάρχει ακόμα κάποιο αποδεδειγμένη διαθέσιμη θεραπεία για τη λοίμωξη.

2. Τα πρώτα ολοκληρωμένα μοντέλα ανθρώπινων εμβρύων

Δύο επιστημονικές εργασίες που δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό Nature τον Μάρτιο 2021, έδειξαν ότι ανθρώπινα εμβρυϊκά βλαστικά κύτταρα ή κύτταρα ενηλίκων που επαναπρογραμματίζονται μπορούν να επαχθούν ώστε να αυτο-οργανωθούν σε τρυβλίο, σχηματίζοντας δομές που μοιάζουν με πρώιμα ανθρώπινα έμβρυα.^{3,4} Αυτό είναι και το πρώτο ολοκληρωμένο μοντέλο ανθρώπινου εμβρύου που περιέχει τύπους κυττάρων που σχετίζονται με όλες τις ιδρυτικές κυτταρικές σειρές του εμβρύου, καθώς και τους ιστούς υποστήριξής του.

Η κατανόηση της πρώιμης ανθρώπινης ανάπτυξης είναι ζωτικής σημασίας για τη βελτίωση των τεχνολογιών υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, την αποτροπή απωλειών εγκυμοσύνης και των συγγενών ανωμαλιών. Ωστόσο, η μελέτη της πρώιμης εμβρυϊκής ανάπτυξης παραμένει πρόκληση όχι μόνο λόγω της περιορισμένης διαθεσιμότητας ανθρώπινων εμβρύων αλλά κυρίως, λόγω των έντονων ηθικών προβληματισμών που εγείρει αλλά και των νομικών περιορισμών. Συνεπώς, η ανάδυση νέων τεχνικών που χρησιμοποιούν κύτταρα που καλλιεργούνται *in vitro* για την κατασκευή μοντέλων ανθρώπινων εμβρύων ανοίγει συναρπαστικές ευκαιρίες.

Σε αντίθεση με παλιότερες μελέτες που χρησιμοποίησαν κύτταρα ποντικού, στα εν λόγω επιστημονικά άρθρα ο Yu και οι συνεργάτες του, αλλά και ο Liu και οι συνεργάτες του ξεκίνησαν είτε με ανθρώπινα εμβρυϊκά βλαστικά κύτταρα, τα οποία προέρχονται από ανθρώπινες βλαστοκύστες, είτε από επαγόμενα πολυδύναμα βλαστικά κύτταρα, τα οποία δημιουργούνται από ενήλικα

³ Yu, L. *et al.* Nature 591, 620–626 (2021).

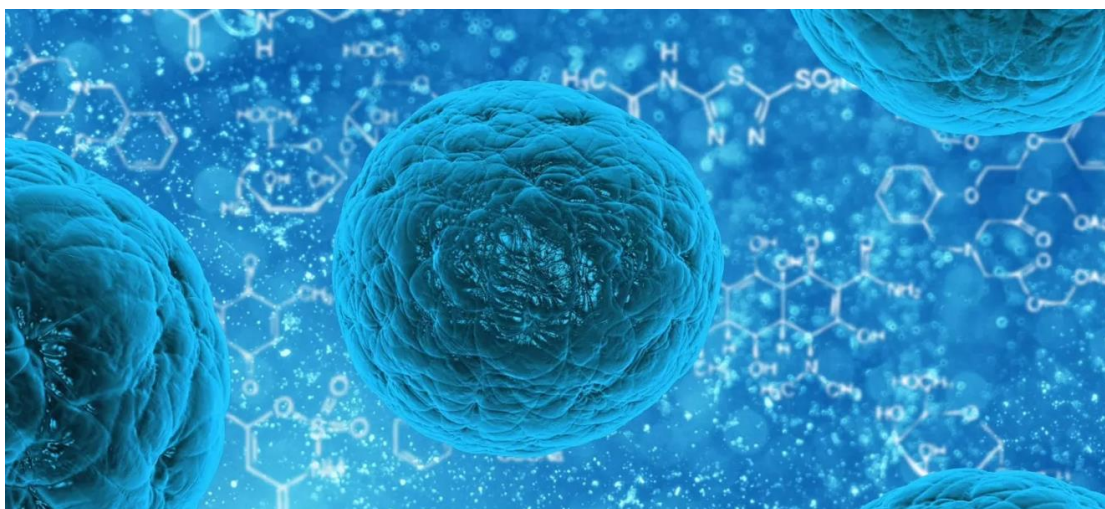
⁴ Liu, X. *et al.* Nature 591, 627–632 (2021).

κύτταρα. Είναι σημαντικό ότι και οι δύο αυτοί τύποι βλαστικών κυττάρων είναι αναπτυξιακά παρόμοιοι με τα κύτταρα επιβλαστών στη βλαστοκύστη και μπορούν επίσης να δώσουν κυτταρικές σειρές τροφωτοδερμίου και υποβλάστη. Πειράματα έγιναν και με ινοβλάστες από ενήλικες οι οποίοι επαναπρογραμματίστηκαν δίνοντας τελικώς και κύτταρα με προφίλ γονιδιακής έκφρασης παρόμοια με εκείνα των κυττάρων του επιβλάστη, του τροφωτοδερμίου και του υποβλάστη. Τα πειράματα αυτά έλαβαν χώρα σε ειδικά τρισδιάστατα

τρυβλία με τα ανθρώπινα βλαστοειδή να εμφανίζονται περίπου στις 6-8 μέρες καλλιέργειας. Τα βλαστοειδή αυτά είχαν παρόμοιες ιδιότητες με τα αγρίου τύπου κύτταρα αλλά και πολύ κοντινά μοριακά και γενετικά προφίλ.

Τα δεδομένα των δύο ερευνητικών μελετών δείχνουν ότι τα ανθρώπινα βλαστοειδή αποτελούν πολλά υποσχόμενα *in vitro* μοντέλα για την προεμφύτευση και την πρόωρη ανάπτυξη βλαστοκύστεων μετά την εμφύτευση. Ωστόσο, υπάρχουν ακόμα σημαντικοί περιορισμοί που πρέπει να ξεπεραστούν.

3. Νέες κατευθυντήριες οδηγίες για άρση του κανόνα των 14 ημερών στην έρευνα σε ανθρώπινα έμβρυα

Σταθμό για την έρευνα σε ανθρώπινα έμβρυα αποτελούν οι πρόσφατες κατευθυντήριες οδηγίες που εξέδωσε η Διεθνής Εταιρεία για την Έρευνα σε Βλαστικά Κύτταρα (ISSCR) τον Μάιο 2021.⁵ Το κείμενο αυτό είναι

αποτέλεσμα διετούς συνεργασίας με εμπειρογνώμονες ηθικής και νομικής καθώς και με πρωτοπόρους στην έρευνα με βλαστοκύτταρα από 14 χώρες.

Εδώ και δεκαετίες, στην έρευνα σε ανθρώπινα έμβρυα έχει τεθεί το όριο των 14 ημερών μετά τη γονιμοποίηση του ωαρίου, πέρα από το οποίο

⁵ International Society for Stem Cell Research (ISSCR). [Guidelines for the Field of Stem Cell Research and Regenerative Medicine](#).

απαγορεύεται να συνεχιστεί η ανάπτυξη και άρα η μελέτη εμβρύων *in vitro*. Τη 14η ημέρα το έμβρυο αναπτύσσει την αρχέγονη γραμμή (primitive streak), την απαρχή της γαστριδίωσης. Επίσης, πέρα από αυτό το όριο το έμβρυο δεν μπορεί να οδηγήσει σε δίδυμα. Σε πολλές χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, το όριο των 14 ημερών έχει ρυθμιστεί και νομοθετικά. Έτσι στα εργαστήρια οι *in vitro* μελέτες σε ανθρώπινα έμβρυα διακόπτονται συνήθως τη 13η ημέρα.

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια πληθαίνουν οι φωνές των επιστημόνων που ζητούν άρση του ορίου των 14 ημερών, καθώς η συνέχιση της ανάπτυξης του εμβρύου *in vitro* είναι πλέον τεχνικά εφικτή και θα μπορούσε να δώσει χρήσιμες πληροφορίες για να κατανοηθεί καλύτερα η υπογονιμότητα, να αποφευχθούν οι απώλειες εγκυμοσύνης και οι αναπτυξιακές ασθένειες καθώς και να βελτιωθούν

οι τεχνικές εξωσωματικής γονιμοποίησης.

Σε συμφωνία με την παραπάνω άποψη, μεταξύ άλλων, οι κατευθυντήριες οδηγίες της ISSCR προτείνουν ότι υπό συγκεκριμένες συνθήκες και μετά από δεοντολογικό έλεγχο θα μπορούσαν να επιτραπούν συγκεκριμένες έρευνες σε έμβρυα πέρα από το όριο των 14 ημερών, χωρίς να ορίζεται ακριβώς το όριο αυτό (π.χ. στις 28 ημέρες). Αυτό βέβαια προϋποθέτει ότι το επιτρέπει και ο εθνικός νόμος στην κάθε χώρα. Η ISSCR καλεί επίσης τις Εθνικές Ακαδημίες Επιστημών, τις επιστημονικές εταιρείες, τους χρηματοδότες και τους νομοθέτες να υποστηρίξουν δημόσιες συζητήσεις για τα ηθικά και νομικά ζητήματα που προκύπτουν από την άρση του ορίου των 14 ημερών, προκειμένου να υπάρχει και η σύμφωνη γνώμη της κοινωνίας.

B. Θεσμικά Ζητήματα

1. Διεθνής επικαιρότητα

COVID-19

UNESCO. Στις 24 Φεβρουαρίου 2021, η Διεθνής Επιτροπή Βιοηθικής της UNESCO (IBC) και η Παγκόσμια Επιτροπή Δεοντολογίας της Επιστημονικής Γνώσης και Τεχνολογίας (COMEST), δημοσίευσαν μια κοινή δήλωση σχετικά με τα εμβόλια για τον ιό της

COVID-19, για παγκόσμια ισότητα και αλληλεγγύη.

Σε αυτήν τη δήλωση, τα δύο συμβουλευτικά όργανα δεοντολογίας της UNESCO ζήτησαν αλλαγή της πορείας στις τρέχουσες στρατηγικές εμβολιασμού COVID-19, κρίνοντας ότι τα εμβόλια πρέπει να αντιμετωπίζονται ως παγκόσμιο κοινό αγαθό προκειμένου να διασφαλιστεί η δίκαιη διάθεση τους

σε όλες τις χώρες και όχι μόνο σε όσες προσφέρουν την υψηλότερη οικονομική προσφορά.

ΗΠΑ. Σε ανοιχτή επιστολή τους, οι συμμετέχοντες σε δοκιμές εμβολίων COVID-19 υποστήριξαν ότι όσοι έλαβαν εικονικό φάρμακο (placebo) πρέπει να αποκαλυφθούν και να τους δοθεί προτεραιότητα στην πρόσβαση σε εγκεκριμένα εμβόλια. Κατά τους συντάκτες, η ικανοποίηση αυτών των αιτημάτων θα μπορούσε να συμβάλει στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης στην ιατρική και την έρευνα, να ανταμείψει όσους αναλαμβάνουν κινδύνους για τους πολλούς και να αποτρέψει μελλοντικές βλάβες από την COVID-19.

Το πρόβλημα της «κλινικής εξισορρόπησης» είναι μια ιδέα που αναπτύχθηκε για να επιλύσει τη σύγκρουση που αντιμετωπίζουν οι κλινικοί ερευνητές. Όταν δεν είναι σαφές εάν η δοκιμή ή η θεραπεία ελέγχου (control) είναι καλύτερη, η τυχαία ανάθεση σε οποιαδήποτε ομάδα δοκιμής είναι γενικά δίκαιη. Μόλις επέλθει εξισορρόπηση, η συνέχιση μιας κλινικής δοκιμής χωρίς αλλαγή της ανάθεσης θεραπείας είναι άδικη και στους συμμετέχοντες θα πρέπει να δοθεί η καλύτερη επιλογή θεραπείας. Ωστόσο, ο Κώδικας Ιατρικής Ηθικής της Αμερικανικής Ιατρικής Εταιρείας τονίζει σχετικά έναν αναγκαίο όρο: ο χρόνος συμμετοχής σε μια ομάδα placebo θα πρέπει να ελαχιστοποιείται όσο δεν διακυβεύεται η επιστημονική ακεραιότητα της έρευνας.

Ισπανία. Όσοι αρνούνται να εμβολιαστούν κατά του κορωνοϊού θα καταχωρούνται σε ένα νέο

μητρώο το οποίο θα γνωστοποιείται στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δήλωσε ο Ισπανός υπουργός Υγείας Salvador Illa. Το αρχείο θα τηρηθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία περί προστασίας προσωπικών δεδομένων. Ο Illa είπε ότι οι εμβολιασμοί κατά της COVID-19 δεν θα καταστούν υποχρεωτικοί, ενώ τόνισε ότι οι πληροφορίες στο μητρώο δεν θα δημοσιοποιηθούν. «Το πιο σημαντικό είναι να γνωρίζουμε πώς θα χρησιμοποιηθεί το μητρώο», δήλωσε ο Jose Luis Cobos, αναπληρωτής διευθυντής του Γενικού Συμβουλίου Νοσηλευτικής της Ισπανίας, αν δηλαδή πρόκειται να εξυπηρετήσει σκοπούς δημόσιας υγείας, για να κατανοήσουμε καλύτερα την COVID χωρίς να αποκαλύπτει προσωπικά δεδομένα, ή αν οδηγεί σε στιγματισμό πολιτών και αρνητικές κοινωνικές διακρίσεις.

ΗΠΑ. Καθώς η πανδημία του κορωνοϊού συνεχίζει να απειλεί τις μειονοτικές ομάδες που έχουν πληγεί σοβαρά, ο Αμερικανικός Ιατρικός Σύλλογος έχει υιοθετήσει μία πολιτική που αναγνωρίζει το ρατσισμό ως «απειλή για τη δημόσια υγεία».

Η νέα πολιτική θεωρεί το ρατσισμό ως κοινωνικά καθοριστικό παράγοντα της υγείας, ενώ επισημαίνει τις ανισότητες στην υγεία και την έλλειψη πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη που εμπόδισαν σημαντικά την καλή υγεία των Μαύρων και άλλων ιστορικά περιθωριοποιημένων κοινοτήτων στις ΗΠΑ.

Οι εκπρόσωποι του Αμερικανικού Ιατρικού Συλλόγου δημοσίευσαν μία δήλωση διευκρινίζοντας τα τρία επίπεδα ρατσισμού που

περιγράφονται λεπτομερώς και στην πολιτική του Συλλόγου: το συστημικό, το πολιτιστικό και το διαπροσωπικό επίπεδο. Το κάθε επίπεδο θέτει συγκεκριμένα εμπόδια στην ιατρική περίθαλψη και στην φροντίδα υγείας, εμποδίζοντας την πρόοδο της ιατρικής, αναφέρουν οι εκπρόσωποι του Συλλόγου. Ο Σύλλογος (AMA) ζητά από τους ιατρούς να εντοπίσουν στρατηγικές για τον μετριασμό των επιπτώσεων του ρατσισμού στην υγεία, να διδάξουν στους μελλοντικούς ιατρούς για τον ρατσισμό στα προγράμματα σπουδών των ιατρικών σχολών και να υποστηρίξουν την ανάπτυξη πολιτικής για την έρευνα του ζητήματος. Ο ρατσισμός ανακηρύχθηκε ως θέμα δημόσιας υγείας σε 145 πόλεις και κομητείες σε 27 πολιτείες των ΗΠΑ.

Οι κοινότητες του χρώματος πεθαίνουν σε υψηλότερα ποσοστά από τον κορονοϊό από τους λευκούς Αμερικανούς. Η Δρ. Edwards, παθολόγος, αναφέρει ότι «οι ανισότητες ήταν τόσο εμφανείς, καθώς βλέπουμε περισσότερες κοινότητες Μαύρων και Ιθαγενών της Αμερικής που πλήττονται από COVID-19. Αυτό πρέπει να σταματήσει: πρέπει να είμαστε σε θέση να κάνουμε κάτι παραπάνω από το να ομιλούμε για στατιστικά. Διαπιστώσαμε ότι υπήρξε πραγματική απόδειξη της ανισότητας σε σχέση με τον τρόπο που αντιμετωπίζονται οι έγχρωμοι από τον ιατρικό κόσμο». Ο Αμερικανικός Ιατρικός Σύλλογος, επιπλέον, επίσημα αναγνώρισε τη φυλή ως κοινωνική κατασκευή, αναφερόμενος

σε ένα τεράστιο δίκτυο κοινωνικοοικονομικών παραγόντων που συνοδεύουν και επηρεάζουν την υγεία και την ευημερία.

ΑΜΒΛΩΣΗ

Πολωνία. Όπως ανακοίνωσε η πολωνική κυβέρνηση, η αμφιλεγόμενη δικαστική απόφαση που επιβάλλει την σχεδόν καθολική απαγόρευση των αμβλώσεων στην Πολωνία θα τεθεί σε ισχύ άμεσα, και μόλις τρεις μήνες μετά την αρχική απόφαση που προκάλεσε τις μεγαλύτερες διαμαρτυρίες στην πρόσφατη ιστορία της χώρας.

Η ανακοίνωση οδήγησε τους διαδηλωτές να συγκεντρωθούν για ακόμη μία φορά στη Βαρσοβία και σε άλλες πόλεις της Πολωνίας καλώντας όλους τους πολίτες να βγουν στους δρόμους και να δηλώσουν την αντίθεσή τους στις προθέσεις της κυβέρνησης.

Η απόφαση, που εκδόθηκε από το συνταγματικό δικαστήριο τον Οκτώβριο, όρισε ότι ο τερματισμός της εγκυμοσύνης λόγω σοβαρών εμβρυϊκών ανωμαλιών είναι αντισυνταγματικός. Η Πολωνία έχει ήδη έναν από τους αυστηρότερους νόμους για τις αμβλώσεις στην Ευρώπη, και το μεγαλύτερο μέρος των ελάχιστων νόμιμων αμβλώσεων που πραγματοποιούνται στη χώρα σχετίζεται με περιστατικά εμβρυϊκών ανωμαλιών. Μετά την ισχύ της δεδομένης απόφασης, η άμβλωση επιτρέπεται μόνο στις περιπτώσεις βιασμού, αιμομιξίας και όταν υπάρχει κίνδυνος για τη ζωή της κυοφορούσας.

Περισσότεροι από 400.000 άνθρωποι διαδήλωσαν σε εκατοντάδες κωμοπόλεις σε ολόκληρη τη χώρα ως μέρος της «απεργίας των γυναικών» μετά την απόφαση. Θεωρητικά, οι αποφάσεις του δικαστηρίου θα έπρεπε να τεθούν σε ισχύ αμέσως. Ωστόσο, υπήρξαν περιπτώσεις με μεγάλες καθυστερήσεις για προφανείς πολιτικούς λόγους, καθώς υπάρχει η αίσθηση ότι η κυβέρνηση ανησυχεί για την έκταση των διαμαρτυριών και ήθελε να αποστασιοποιηθεί.

Η καθυστέρηση στη δημοσίευση της απόφασης οδήγησε σε μια δυσάρεστη κατάσταση τους τελευταίους μήνες, καθώς γιατροί που προβαίνουν σε αμβλώσεις δεν είναι σίγουροι αν οι επεμβάσεις που κάνουν μπορούν να περάσουν την γραμμή της νομιμότητας. Πολλές γυναίκες από την Πολωνία παίρνουν χάπια για κατ' οίκον ιατρικές αμβλώσεις, ενώ χιλιάδες άλλες αναγκάζονται να ταξιδέψουν στο εξωτερικό για να κάνουν χρήση του δικαιώματός τους για άμβλωση.

Πέντε από τους 15 δικαστές του δικαστηρίου μειοψήφησαν, αν και ορισμένοι από αυτούς αμφισβήτησαν μόνο την αιτιολογία και όχι την ουσία της απόφασης. Η απόφαση του δικαστηρίου προέβλεπε την υπεράσπιση της ζωής ενός αγέννητου παιδιού και «διόρθωσε» την ορολογία του νομοθέτη, προτείνοντας την χρήση των όρων «παιδί» και «μητέρα» που θα πρέπει να αντικαταστήσουν τις λέξεις «έμβρυο» και «έγκυος γυναίκα».

Αργεντινή. Μετά από μαραθώνιες συζητήσεις, η Γερουσία της Αργεντινής ψήφισε υπέρ της

αποποινικοποίησης των αμβλώσεων κατά τις πρώτες 14 εβδομάδες της κύησης. Η ψηφοφορία που έλαβε χώρα στην εκπνοή του 2020, με 38 ψήφους υπέρ, 29 ψήφους κατά και 1 αποχή, αποτελεί μια δραματική νομική αλλαγή στην Νότια και Κεντρική Αμερική.

Ο νέος νόμος νομιμοποιεί την άμβλωση για οποιονδήποτε λόγο κατά τις πρώτες 14 εβδομάδες της εγκυμοσύνης. Επομένως, θα επιτρέπεται και στις περιπτώσεις που η εγκυμοσύνη είναι αποτέλεσμα βιασμού καθώς και σε εκείνες που η ψυχική υγεία της μητέρας κινδυνεύει. Στις περιπτώσεις βιασμού, η ένορκη δήλωση που υποβάλλεται στον υπεύθυνο ιατρό αποτελεί τη μόνη νομική απαίτηση. Οι ιατροί θα έχουν τη δυνατότητα να αρνηθούν την επέμβαση, αλλά είναι υποχρεωμένοι να παραπέμψουν άμεσα την εγκυμονούσα σε άλλο συνάδελφό τους.

Οι αμβλώσεις έχουν ήδη νομιμοποιηθεί στην Ουρουγουάη, τη Γουιάνα και την Κούβα, καθώς και σε περιοχές του Μεξικού.

ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ

ΟΗΕ. Πρόσφατα, ειδικοί των Ηνωμένων Εθνών προειδοποίησαν για αυξανόμενη τάση ως προς τη θέσπιση νομοθεσίας, η οποία ανοίγει το δρόμο στον ιατρικώς υποβοηθούμενο θάνατο, για λόγους που αναφέρονται σε καταστάσεις αναπηρίας, ακόμα και στο προχωρημένο γήρας.

Και οι τρεις ειδικοί, Gerard Quinn (εισηγητής για τα δικαιώματα των

ατόμων με ειδικές ανάγκες), Olivier De Schutter (εισηγητής για την ακραία φτώχεια και τα ανθρώπινα δικαιώματα) και Claudia Mahler (ειδική στα ανθρώπινα δικαιώματα των ηλικιωμένων) συμφωνούν στο ότι «Η αναπηρία δεν πρέπει ποτέ να αποτελεί λόγο ή δικαιολογία για τον τερματισμό της ζωής κάποιου άμεσα ή έμμεσα» ανεξάρτητα από το εάν αυτός ανήκει σε κάποια προστατευόμενη κατηγορία.

Το κύριο πρόβλημα είναι πως η νομιμοποιημένη ευθανασία και η υποβοηθούμενη αυτοκτονία, όπως ανέφεραν, θα παραβιάζαν άμεσα το άρθρο 10 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με ειδικές ανάγκες, το οποίο απαιτεί από τα κράτη να διασφαλίσουν ότι τα άτομα αυτά μπορούν να απολαμβάνουν αποτελεσματικά το εγγενές τους δικαίωμα στη ζωή ακριβώς όπως οι υπόλοιποι.

Οι εμπειρογνώμονες εξέφρασαν την ανησυχία τους για το γεγονός πως, εάν γίνει αποδεκτή η ευθανασία σε ανθρώπους οι οποίοι δεν είναι σε τελικό στάδιο σοβαρών ασθενειών, είτε στο τέλος της ζωής τους, υπονομεύεται ο ορισμός της αξίας της ζωής και της ίδιας της αξίας ενός ατόμου με ειδικές ανάγκες. «...Η αναπηρία δεν είναι βάρος ή έλλειμμα του ατόμου. Είναι μια παγκόσμια πτυχή της ανθρώπινης κατάστασης».

Γερμανία. Κατατέθηκε νομοθεσία στο γερμανικό κοινοβούλιο, η οποία θα επιτρέπει την υποβοηθούμενη αυτοκτονία σε πάσχοντες ενήλικες, αφού πρώτα περάσουν από μια διαδικασία συμβουλευτικής υποστήριξης.

Το ανώτατο δικαστήριο της Γερμανίας έχει αποφασίσει ότι τα «assisted suicide groups» μπορούν να βοηθήσουν τους ανθρώπους που το επιθυμούν να πεθάνουν, αλλά εξακολουθούν να μην υπάρχουν σαφείς νομικές οδηγίες για τη συγκεκριμένη πρακτική. «Όλοι όσοι μπορούν να πάρουν έλλογα αποφάσεις για τον εαυτό τους, θα πρέπει επίσης να μπορούν να αποφασίζουν πότε θέλουν να πεθάνουν», λέει η Katrin Helling-Plahr, από το Φιλελεύθερο Δημοκρατικό Κόμμα. Σύμφωνα με την ίδια, μόνο τα άτομα που έχουν αποφασίσει αυτόνομα ότι θέλουν να πεθάνουν θα είναι επιλέξιμα για ευθανασία. Πρέπει, εξίσου, να είναι σε θέση να «σταθμίσουν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της απόφασής τους» και «το άτομο που θέλει να τερματίσει τη ζωή του, πρέπει να γνωρίζει ότι υπάρχουν εναλλακτικές επιλογές έναντι της ευθανασίας».

ΑΝΤΙΣΥΛΛΗΨΗ

Ηνωμένο Βασίλειο. Δικαστήριο αποφάνθηκε πως μια βρετανίδα με μαθησιακές δυσκολίες θα πρέπει να δεχθεί ενδομήτριο σπείραμα (IUD) παρά τη θέλησή της.

Το Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Oxford University NHS Foundation Trust ζήτησε από το δικαστήριο να υποχρεώσει τη γυναίκα να τοποθετήσει το αντισυλληπτικό μέσο, επειδή είχε ήδη τέσσερα παιδιά και είναι έγκυος στο πέμπτο. Περισσότερες εγκυμοσύνες θα μπορούσαν να βλάψουν την υγεία της, πιστεύουν οι γιατροί. Όλες οι

εγκυμοσύνες της ήταν επικίνδυνες λόγω μιας συγγενούς δυσπλασίας της μήτρας της. Ένα από τα παιδιά της πέθανε λίγο μετά τη γέννηση και τα άλλα τρία απομακρύνθηκαν από τη φροντίδα της. Αλλά η γυναίκα διαφωνεί. «Είναι το σώμα μου και είναι η ζωή μου». Συμφώνησε να πάρει αντισύλληψη μέσω τριών μηνιαίων ενέσεων depo-provera αλλά δεν ήθελε ένα ενδομήτριο σπείραμα (IUD). Παρά τις αντιρρήσεις της γυναίκας, το δικαστήριο έκρινε ότι η τοποθέτηση αντισυλληπτικού μέσου μετά από μια προγραμματισμένη καισαρική τομή θα ήταν προς το συμφέρον της. Η γυναίκα, έκρινε, δεν έχει επαρκή διανοητική ικανότητα να λαμβάνει αποφάσεις σχετικά με την αντισύλληψη.

Ο Michael Wee, του Κέντρου Βιοηθικής Anscombe στην Οξφόρδη, πιστεύει ότι ο δικαστής έκανε λάθος. Δήλωσε, σχετικά: «Αυτή η κρίση είναι βαθιά προβληματική, διότι εγείρει θεμελιώδη ερωτήματα σχετικά με το αν η αντισύλληψη πρέπει να θεωρηθεί ως αποδεκτή ιατρική παρέμβαση ή

κοινωνική παρέμβαση για την επίλυση ενός προβλήματος». «Δυστυχώς, είναι εύκολο να δούμε την αντισύλληψη ως λύση γρήγορης επιδιόρθωσης - μια λύση που διαγράφει εύκολα τη γονιμότητα από την εικόνα, χωρίς να επιδιώκει να αντιμετωπίσει υποκείμενα ερωτήματα σχετικά με την κατάλληλη και υπεύθυνη σεξουαλική συμπεριφορά και ποια κοινωνική υποστήριξη μπορεί να παρασχεθεί σε ευάλωτα άτομα». Πρόσθεσε: «Η συγκατάθεση για σεξουαλική επαφή και η συγκατάθεση για αντισύλληψη είναι σίγουρα στενά συνδεδεμένες, και αν υπάρχει αμφιβολία σχετικά με την ικανότητα της γυναίκας να έχει πραγματικά συναινετική επαφή, αυτό εγείρει σοβαρά ζητήματα κακοποίησης και άλλα ζητήματα προστασίας που σχετίζονται με προηγούμενες, συνεχιζόμενες και μελλοντικές σεξουαλικές σχέσεις. Η αντισύλληψη δεν επιλύει, και μπορεί ακόμη και να εδραιώσει, μια τόσο επικίνδυνη κατάσταση».

2. Ελληνική θεσμική επικαιρότητα

Οι κυρίως ενδιαφέρουσες για το αντικείμενο της Επιτροπής θεσμικές πρωτοβουλίες στη χώρα μας ήταν:

Ο ν. 4806/2021 «Κύρωση της από 30.5.2021 Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου «Θέσπιση, περιεχόμενο και διαδικασία έκδοσης Ψηφιακού Πιστοποιητικού COVID-19» (Α' 87) και ειδικότερες εγγυήσεις για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα».

Με τον νόμο αυτόν ολοκληρώθηκε η διαδικασία θέσπισης του ψηφιακού πιστοποιητικού. Όπως προβλέπεται, σκοπός είναι η διευκόλυνση της άσκησης του δικαιώματος κίνησης των πολιτών που αποδεικνύουν ότι δεν μεταφέρουν τον ιό. Το μέτρο εγείρει θέματα εκτενούς συλλογής, επεξεργασίας και προστασίας προσωπικών δεδομένων των πολιτών, για την οποία υπεύθυνη ορίζεται η ΗΔΙΚΑ Α.Ε.

Οι ΚΥΑ 9692/2021 (ΦΕΚ Β' 585) και 19230/2021 (ΦΕΚ Β' 1412) για τη σύσταση, αντίστοιχα, Εθνικού Μητρώου Ασθενών Παιδικής Ηλικίας με Νεοπλασματικά Νοσήματα και Εθνικού Μητρώου Ασθενών με Νωτιαία Μυϊκή Ατροφία, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 83 του ν. 4600/2019.

Με τις αποφάσεις αυτές υλοποιούνται δύο επί μέρους μητρώα ασθενών στο πλαίσιο της ισχύουσας νομοθεσίας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, με υπεύθυνο επεξεργασίας το Υπουργείο Υγείας και εκτελούσα την επεξεργασία την ΗΔΙΚΑ Α.Ε. Προβλέπονται σχετικές εγγυήσεις προστασίας και όροι πρόσβασης συγκεκριμένων κατηγοριών χρηστών, με σκοπό την εξυπηρέτηση των αναγκών ακριβούς καταγραφής και επιστημονικής αξιοποίησης των δεδομένων από τις συγκεκριμένες ασθένειες.

Η ΥΑ Γ3α,β/Γ.Π.οικ.65047 (ΦΕΚ Β' 4704) «Όροι και προϋποθέσεις ακούσιας νοσηλείας σε ιδιωτικές ψυχιατρικές κλινικές»

Πρόκειται για απόφαση με την οποία επεκτείνεται η δυνατότητα εισαγωγής ασθενών για ακούσια νοσηλεία σε ιδιωτικές ψυχιατρικές κλινικές. Προβλέπονται συγκεκριμένες εγγυήσεις για τη διασφάλιση της φροντίδας των ασθενών, με σημαντικότερη αυτή κατά την οποία: *«Η ιδιωτική ψυχιατρική κλινική υποχρεούται να ενημερώνει αμελλητί για κάθε ακούσια νοσηλεία που πραγματοποιείται σε αυτήν, καθώς και για τη λήξη της, την Ειδική Επιτροπή Ελέγχου Προστασίας Δικαιωμάτων των Ατόμων με Ψυχικές Διαταραχές του Υπουργείου Υγείας, η οποία τηρεί σχετικό αρχείο ακούσιων νοσηλειών ανά κλινική και πραγματοποιεί αυτεπαγγέλτως επισκέψεις και ελέγχους στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της».*

Ο ν. 4715/2020 «Ρυθμίσεις για τη διασφάλιση της πρόσβασης σε ποιοτικές υπηρεσίες υγείας - Ίδρυση και καταστατικό του Οργανισμού Διασφάλισης της Ποιότητας στην Υγεία Α.Ε. (Ο.ΔΙ.Π.Υ. Α.Ε.), κλπ».

Ο νόμος αυτός καθιερώνει σύστημα ελέγχου της ποιότητας των υπηρεσιών Υγείας (σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα), με την ίδρυση ιδιαίτερου Οργανισμού. Προβλέπει διαδικασίες εσωτερικής και εξωτερικής αξιολόγησης, βασισμένης σε διεθνή πρότυπα, κριτήρια και δείκτες. Από πλευράς βιοηθικής, η αξιολόγηση πρέπει να περιλαμβάνει ασφαλώς απαιτήσεις προστασίας των δικαιωμάτων των ασθενών και εφαρμογής των γενικά παραδεκτών κανόνων δεοντολογίας στις Επιστήμες Υγείας.

III. Προγραμματισμός

A. Θεσμικές προτεραιότητες

Όπως τονίσθηκε επανειλημμένα σε προηγούμενες εκθέσεις της Επιτροπής, αποτελεί επείγουσα προτεραιότητα η ρύθμιση και στη χώρα μας της αναδυόμενης «αγοράς» υπηρεσιών γενετικών εξετάσεων. Η προστασία των δικαιωμάτων όσων προσφεύγουν σε υπηρεσίες γενετικής συμβουλευτικής, εν όψει και του νέου Γενικού Κανονισμού για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, καθιστά πλέον αναγκαία την ανάληψη πρωτοβουλίας από το Υπουργείο Υγείας για τη νομοθετική ρύθμιση του ζητήματος, στη βάση του σχετικού Πρωτοκόλλου της Σύμβασης του

Οβιέδο, συμπεριλαμβανομένης της καθιέρωσης καθεστώτος αδειοδότησης και ελέγχου των εργαστηρίων γενετικής.

Υπό το φως εξελίξεων όπως π.χ. του Data Governance Act (εκδ. 25 Νοεμβρίου 2020) και του European Health Data Space (υπό δημιουργία κοινός ευρωπαϊκός χώρος δεδομένων για την υγεία), προτεραιότητα για την Επιτροπή αποτελεί επίσης η σύσταση Προτάσεων Πολιτικής αναφορικά με τη δεοντολογία της τεχνητής νοημοσύνης με έμφαση στην υγεία, στις μεταφορές και στις ψηφιακές πλατφόρμες.

B. Δράσεις της Επιτροπής

Για το επόμενο έτος, η Επιτροπή προγραμματίζει:

Την ολοκλήρωση της υπό επεξεργασία Γνώμης για τη χρήση ανθρώπινου βιολογικού σ την έρευνα και τις βιοτρέπεζες.

Την επεξεργασία Γνώμης για τις εφαρμογές τεχνητής νοημοσύνης, με έμφαση στην υγεία, στις μεταφορές, στις ψηφιακές πλατφόρμες (εργασία, ενημέρωση, fact-checking, κ.ο.κ.).

Την εξέταση της εφαρμογής της νομοθεσίας για τις μεταμοσχεύσεις.

Την αναβάθμιση συντονισμού μεταξύ των Επιτροπών Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας σε Ερευνητικά Κέντρα και Πανεπιστήμια, καθώς και των Επιτροπών Δεοντολογίας σε νοσοκομειακές μονάδες/κλινικές.

Την αναβάθμιση του διεθνούς επιστημονικού περιοδικού της Επιτροπής «Bioethica».

Τη σύναψη Συμφώνων Συνεργασίας με ακαδημαϊκούς και επιστημονικούς φορείς που είναι συναφείς με τις αρμοδιότητες της Επιτροπής.

Την αναθεώρηση του τρόπου λειτουργίας της Επιτροπής, ειδικότερα ως προς τη διαμόρφωση της θεματολογίας των γνωμοδοτήσεων/συστάσεων.

Αθήνα, 30 Ιουνίου 2021